

KİTAP TAHLİLİ

Yazan : Doç. Dr. Avni ZARAKOLU

R. Stucken : Geld und Kredit, 2. Aufl. Tübingen 1957.

Almanyanın Erlangen Üniversitesi profesörlerinden Rudolf Stucken'ın 1948 de aynı isim altında yayınladığı kitabının birinci tabı bu sahada daha evvel yazılmış kitaplara nazaran bir hususiyeti bulunmayan, Ricardo'nun ekonomi nazariyesine sadık bir ders kitabı idi. Müellif kitabının 1957 de yayınladığı ikinci tabında eski tetkik tarzını tamamen değiştirerek, kemiyet nazariyesinden ziyade, para ile millî gelir arasındaki münasebetleri izaha önem vermiştir. «Para ve Kredi» nin yeni tabının diğer bir özelliği, müellifin eski tabında olduğu gibi, tavsifi malûmata fazla yer vermiyerek, para, banka, kredi mefhumları kısaca izah ve birbirleriyle olan münasebetlerini gösterdikten sonra, para - mal devri daiminin tahliline geçmiş olmasında görülür.

Prof. Stucken para - mal devri daimini anlatabilmek için hakiki iktisadi hayattan tecerrüt ederek bir takım basit modellerden hareket etmiş, mevcudiyetini farzettiği şartlar dahilinde vardığı neticeleri gerçek hayattaki şartlara göre tadil ve tatbika çalışmıştır.

Profesörün ilk ele aldığı model basit statik bir millî ekonomi modelidir. Bu modelde bütün faaliyetler aynı cesamette devam etmektedir. Müstahsil ve müstehlik sayısı aynıdır. Teknik seviyede bir değişme olmamaktadır. Yeni yatırım mevcut değildir. Bu model dış memleketlerle münasebetleri olmayan ve devlet sektörü bulunmayan bir ekonomidir.

Böyle bir kapalı, statik ekonomide müteşebbis kârı yoktur. Millî gelir tamamen istihlâk edilmektedir. Yani tasarruf edilmektedir. Böyle bir ekonomide paranın vasatı tedavül devresi içinde millî gelir para miktarına eşittir.

Stucken tahlilinde ikinci safha olarak bir kararda gelişen bir ekonomi ele almıştır. Böyle bir ekonomide millî gelir tama-

men istihlâke sarfolunmuyarak, bir kısmı tasarruf edilmekte, mevcut sermaye mallarının yıpranan, eskiyen kısmının yenilenmesi yanında yeni yatırımlar da meydana gelmektedir.

Üçüncü safha olarak, birinci ve ikinci modelde kabul ettiği faraziyelerden bir çoklarını terk etmekte, dinamik bir ekonomi modeli düşünerek, teknik seviye, istihlâk ve tasarruf temayülleri, müteşebbislerin hareket tarzları, nüfus ve sermaye stokundaki artış nisbetlerinin değiştiğine göre, daha evvel vardığı neticelerde ne gibi tahavvülatın meydana geleceğini tahlil ve izaha çalışmaktadır. Son olarak da diğer millî ekonomilerle ekonomik münasebetleri ve devlet ekonomisinin mevcudiyetini nazarı itibare alarak, paranın vasati tedavül devresi zarfında para miktarının müteşebbislerin istihsal âmillerine yaptıkları harcamaları, devlet amme hizmetleri masrafları, ihracat fazlası ve müteşebbis kârı yekûnuna müsavi olan hususi sektörün nominal gelirine eşit olduğu neticesine varmaktadır. Müteşebbis kârı yatırımla tasarruf arasındaki münasebete bağlıdır. Eğer hususi yatırım, ihracat fazlası ve bütçe açığı mecmuundan ibaret olan mecmu yatırım tasarrufun üzerinde ise müteşebbis kârı vardır.

Bu bakımdan Stucken ile Keynesin A Treatis on Money adlı kitabında fiyatlar umumî seviyesi hakkında verdiği
$$\frac{G}{O} + \frac{Y - T}{O}$$

formülü arasında yakın bir münasebet vardır. Bu formülde G nominal millî geliri, O istihsal miktarını, Y yatırımı, T tasarrufu göstermektedir. Keynes'e göre kısa devre içinde istihsal âmillerine ödenen vasati gelir seviyesini ifade eden $\frac{O}{G}$ sabittir. Binaena-

leyh umumî fiyat seviyesi (Y — T) ye, yani yatırım - tasarruf münasebetine göre değişmektedir. Stucken de de cari tasarrufun üzerinde yatırım kredi genişlemesi ile mümkündür. Bu hal fiyatlar umumî seviyesinin yükselmesine, dolayısıyla müteşebbis kârının artmasına âmil olur.

Stucken kitabının yeni tabında bir memleketteki banka sistemi tarafından yaratılabilen kredi miktarını göstermek için verdiği formülü tekemmül ettirmiştir. Banka sisteminin kredi yaratma emsali

$$X = \frac{1}{c + r - c.r}$$

ye eşittir. Burda (c) bankalar tara-

findan açılan kredinin nakit olarak yüzde çekilen kısmını, (r) aç-

lan kredinin nakit olarak çekilen kısmının tenzilinden sonra meydana gelen bankanın munzam mükellefiyetleri için ayrılan yüzde ihtiyat miktarını göstermektedir.

Stucken'e göre Anglosakson memleketlerinde mevduat bankalarının artan bir şekilde tahvilata plasman yapmaları, uzun vadeli kredinin daha evvel yapılan bir tasarrufa istinat etmesi prensibini bozmaktadır. Bu memleketlerde bu suretle uzun vadeli yatırımların bir kısmı banka sistemi tarafından yaratılan kredi ile karşılanmaktadır. Halbuki Avrupa kıtası memleketlerinde para ve sermaye piyasaları birbirine bu derece yaklaşmış kaynakmamıştır. Kısa vadeli krediler, banka sisteminin yarattığı mevduatla karşılanabilirse de uzun vadeli krediler daha evvel yapılan bir tasarrufa istinat etmektedir.

Muhtelif memleketlerde kanunlar tarafından azami faiz hadininin tayini ve buna mukabil banka sisteminin kredi yaratması ve para ihracının tahdit edilmesi, kredi talebi ile kredi arzı arasında muvazenenin kendi kendine teminine manidir. Bu muvazene kredi seleksiyonu yapılması, rasyonmana gidilmesi, kredinin diğer şartlarının ağırlaştırılması ile temin olunmaktadır.

Prof. Stucken kitabının yeni tabında takip ettiği bu yeni yola muvazi olarak, enflasyonun eski klâsik tarifini terk ederek, bunu «nominal milli gelirin, bu gelirle satın alınan mal miktarına nazaran artması» şeklinde; deflasyonu ise, «nominal milli gelirin, bu gelirle satın alınan mal miktarına nazaran azalması» şeklinde tarif etmektedir. Enflasyona her zaman para miktarının artırılması âmîl olmaz. Meselâ zamanımızda ücretler emek arz ve talebine göre teşekkül eden bir fiyat değildir. Sendikaların ve devletin tesiri ile ücretler yüksek tesbit edilebilmektedir. Eğer ücretlerde verimin artışından daha fazla bir yükselme olursa, fiyatlar umumî seviyesi artar ve enflasyon meydana gelir. Zira ücret sadece bir masraf unsuru değildir. Aynı zamanda bir gelirdir. Ücretlerin artırılması meydana getirilen kıymetten daha fazla sarfiyatı icabettirmektedir. Bu ise ücret artışı - fiyat yükselişi spiriline âmîl olabilir. Keza ihracatın ithalattan fazla olması, iktisada para akımını artırır. Nominal gelir artar ve fiyatlar artabilir. Fakat ihracaat fazlasından meydana gelen enflasyon mahdut bir enflasyondur. Zira ihracaat fazlası fiyatların yükselmesi, gelirin artması ile ortadan kalkar. Bunun aksine olarak tediye bilançosunun açık vermesi, kambiyo kurlarına tesir ederek, fiyatlar umumî seviyesine daha kuvvetli bir tesir yapar.

Demekki, enflasyon muhtelif amillerle meydana gelebilir. Fakat en büyük enflasyon devletin bütçe açığından meydana gelir. Stucken enflasyonun miktar nazariyesi ile izah tarzının serbest mübadele ekonomisi içinde doğru olabileceğini ifade etmektedir. Bu gün serbest mübadele ekonomisi cari olmadığına göre, Fisher'in mübadele denklemine dayanarak enflasyonu izaha imkân yoktur.

Stucken bu yeni kitabı ile mevcut iktisat literatürünü zenginleştirmiştir.